

قدرت معنوی علم

(سخن مدیر مسئول)

دکتر احسان پوراسماعیل

استادیار مؤسسه‌ی آموزش

عالی آرمان رضوی

Dr.EhsanPouresmaeil@

gmail.com

در نوشتار پیشین ملاحظه کردیم در دوگانه‌ی علم و ثروت، حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام، علم را انتخاب کرد؛ این حقیقت از سایر تراث شیعه نیز به دست می‌آید؛ مثلاً رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «خَيْرُ سُلَيْمَانُ بَيْنَ الْمُلْكِ وَالْمَالِ وَالْعِلْمِ فَاخْتَارَ الْعِلْمَ، فَأَعْطِيَ الْعِلْمَ وَالْمَالَ وَالْمُلْكَ بِاخْتِيَارِهِ الْعِلْمِ» (پاینده، نهج الفصاحة، ص ۴۷۶). یعنی: سلیمان علیه السلام میان پادشاهی و مال و دانش مخیر شد، پس دانش را برگزید و با این انتخابش، دانش و مال و پادشاهی به او بخشیده شد.

در ادامه‌ی همان روایت حضرت امیر علیه السلام می‌فرماید: «... وَ اعْلَمُوا أَنَّ صُحْبَةَ الْعَالَمِ وَ اتِّبَاعَهُ دِينٌ يُدَانُ اللَّهُ بِهِ وَ طَاعَتُهُ مَكْسَبَةٌ لِلْحَسَنَاتِ مَمْحَاةٌ لِلْسَيِّئَاتِ وَ ذَخِيرَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ رِفْعَةٌ فِي حَيَاتِهِمْ وَ جَمِيلٌ الْأُخْدُونَةَ عَنْهُمْ بَعْدَ مَوْتِهِمْ». (حرانی، تحف العقول، ۲۰۰) یعنی: ... و بدانید که همراهی دانشمند و پیروی او، آیینی است که خدا بدان عبادت می‌شود و فرمان برداری از وی، به دست آوردن نیکی‌ها و نابود کردن زشتی‌ها و اندوخته‌ی مؤمنان و سربلندی ایشان در زندگی و نام نیک پس از مرگشان است.

«اهل‌دانش» در فرهنگ شیعه، اهل بیت علیهم السلام هستند؛ آن‌چنان که امام

صادق علیه السلام فرمود: مردم سه دسته هستند: عالم، متعلم و غناء؛ علماء، ما اهل بیت هستیم، متعلم شیعیان ما می‌باشند، و سایر مردم، غناء به شمار می‌روند: «يَعْدُو النَّاسُ عَلَى ثَلَاثَةِ عَالِمٍ وَ مُتَعَلِّمٍ وَ غُنَاءٍ فَسَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ نَحْنُ الْعُلَمَاءُ وَ شِيعَتُنَا الْمُتَعَلِّمُونَ وَ سَائِرُ النَّاسِ غُنَاءٌ». (صفار، بصائر الدرجات، ج ۱، ص ۹). پس پیروی محض فقط از آنان رواست؛ امیرکلام علیه السلام می‌فرماید: «قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِلْعَالِمِ أَهْلًا، وَ فَرَضَ عَلَى الْعِبَادِ طَاعَتَهُمْ بِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾» (طبرسی، الاحتجاج، ج ۱، ص ۲۴۸). یعنی: خداوند برای دانش، اهلی قرار داده و فرمان برداری از آنان را بر بندگان واجب کرده است؛ آن‌گونه که در این آیه فرموده است: «از خدا فرمان برید و نیز از پیامبر و اولیای امر خود فرمان برید». بنابراین به کسانی که در مسیر قرآن و عترت گام بر می‌دارند به مجاز «عالم» می‌گوییم اما پیروی از آنان مرزی دارد که در نوشتار آینده از آن سخن می‌گوییم.

آنچه مسلم است بدون این همراهی و ملازمت، انسان از کسب معارف باز می‌ماند و در نتیجه نمی‌تواند به هدف آفرینش که بندگی خدا است، برسد «وَ مَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» (الذاریات، ۵۶). این فراگرفتن وقتی جلوه‌ی بیشتری پیدا می‌کند که انسان خود را متکی به عقل محدود خود نکند و بیابد برای ادامه دادن زندگی در مسیر کمال، نیازمند وحی است؛ آن‌چنان‌که در بسیاری از امور در دوره‌ی های زندگی و در تشخیص اهمیّت بیش‌تر هر یک در زمان واحد، کمیت عقل لنگ است بنابراین باید در اقیانوس نامحدود وحی آرام بگیرد، تا «طَاعَتُهُ مَكْسَبَةٌ لِلْحَسَنَاتِ مَمْحَاةٌ لِلْسَيِّئَاتِ» رخ دهد.

در نسخه‌ی کتاب شریف بحار الأنوار (علامه مجلسی، ج ۱، ص ۱۵۷) به نقل از تحف العقول (حرانی، ص ۲۰۰) این حدیث در ادامه‌ی نوشتار پیشین آمده است؛ که در ابتدای آن، سخن از ماندگاری علم نسبت به ثروت شد، اگر صدور این روایت را پیاپی بدانیم اینجا امیرالمؤمنین علیه السلام در ادامه‌ی سخن خویش، از علم به عنوان اندوخته‌ی مؤمنان یاد می‌کند، اندوخته‌ی که سبب مانایی نام عالم حتی پس از مرگ می‌شود «ذَخِيرَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ رِفْعَةٌ فِي حَيَاتِهِمْ وَ جَمِيلُ الْأُخْدُوثةِ عَنْهُمْ بَعْدَ مَوْتِهِمْ». این قدرت معنوی علم است که باعث می‌شود انسان اگر اثر علمی در قالب شاگرد و کتاب و ... از خود به یادگار بگذارد، آبشخور نسل‌های آینده گردد و خوش‌نامی علمی را برایش به ارمغان بیاورد.

اما باید به خاطر داشته باشیم دانش که هیچ ذخیره‌ای مانند آن نیست «لَا ذُخْرَ كَالْعِلْمِ» (آمدی، تصنیف غررالحکم، ص ۴۲) با عمل است که برترین ذخیره می‌گردد. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «أَفْضَلُ الذَّخَائِرِ عِلْمٌ يُعْمَلُ بِهِ، وَ مَعْرُوفٌ لَا يُمَنُّ بِهِ» (همان، ص ۴۶) یعنی: برترین ذخیره، دانشی است که بدان عمل شود و احسانی است که بدان متّ نهند؛ بنابراین باز هم از خدای علی اعلی، علم توأم با عمل خواستاریم.

